

Vanesa Freixa Riba

RURALISME

LA LLUITA PER UNA VIDA MILLOR

arallibres

Primera edició: març del 2023

© Dels textos i il·lustracions: Vanesa Freixa Riba

© D'aquesta edició:

Ara Llibres

Carrer del Perú, 186

08020 - Barcelona

www.arallibres.cat

L'equip que ha treballat per fer possible aquest llibre està format pel director editorial, Joan Carles Girbés; els editors, Gerard Espelt, Aissata M'ballo i Marta Abella; l'editora de taula, Mònica N. Irún; el *publisher*, Xavier Mallafré; l'equip de comunicació i màrqueting, Alba Nebot, Mireia Marimont i Sònia Herrera; i l'equip de *controlling*, Alba Morcillo i Elisenda Freixas.

Disseny de coberta: Duró Studio

Correcció: Natàlia Cerezo i GroWords

Fotocomposició: Fotoletra, SA

Impressió: Romanyà Valls

ISBN: 978-84-18928-88-8

Dipòsit legal: B 2616-2023

Tots els drets reservats als titulars del *copyright*.

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre ha estat fabricat a partir de fusta procedent de boscos i plantacions gestionades amb alts estàndards ambientals garantint així la seva conservació i una explotació dels recursos sostenible amb el medi ambient.

Sense dubtar-ho, a la meva família.
Soc fruit de tot el que he viscut.

*«L'Olivè és un cabirol.
La Violeta, una maduixa.
La mama, una platja.
I el papa, una llum.»*

VIOLETA BÁSCONES FREIXA

TAULA

1. CONÈIXER

Pàgina 11

2. DESCONNECTAR

Pàgina 37

3. RURALITZAR

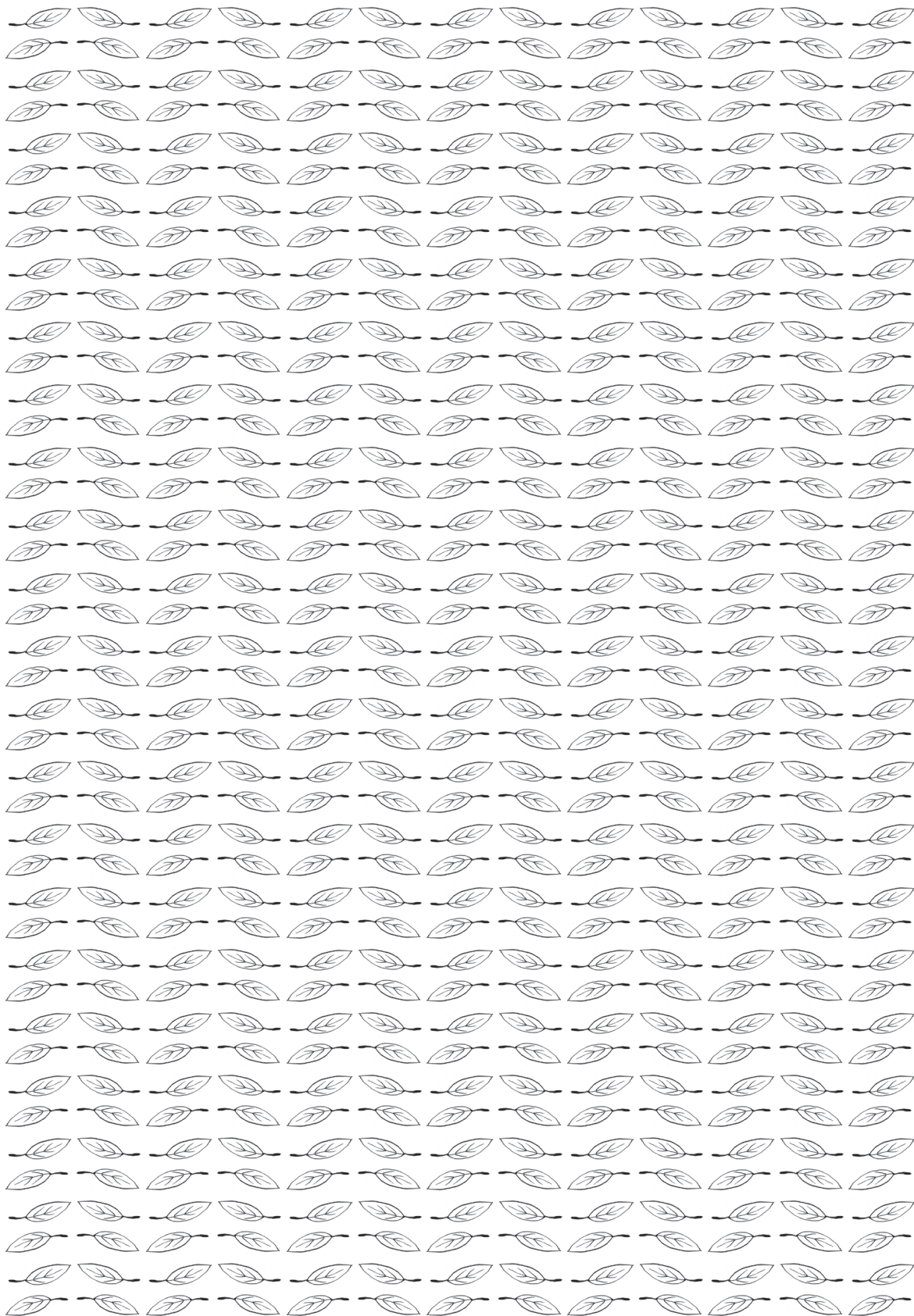
Pàgina 85

4. VINCULAR

Pàgina 137

EPÍLEG

Pàgina 177

1 CONÈIXER

«La sensibilitat no és un defecte. De fet és una de les més grans fortaleces de les persones que volem construir societats més justes. Hem de perdre-li la por. Ser sensibles és el que ens fa estar obertes a sentir el dolor del món i, per tant, a voler fer alguna cosa per resoldre-ho.»

MARIANA MATIJA

«Quan t'atures, t'arriba tot. I tot passa de veritat».

SARA PÉREZ OVEJERO

LA PASTORA DE LES SET OVELLES

Aquestes muntanyes m'han guardat sempre. Al llarg d'aquesta vida hi he viscut a través de diferents formes: sent la cria d'algun animal, una flor, un escarabat amagadís, una pedra, una gavarnera florida, una ossa i un arbre fort. «Vull ser un roure pirinenc», com canta Arnau Obiols. Vull ser freixera o auro.

No sé com serà la meva mort en aquestes muntanyes. No em veig un ocell voladís; em veig amb el tronc a terra, amb arrels fortes i fondes; fent de recer a esquirols, moixons i insectes, i sent niu per a picots verds, gamarussos o mallerengues. Vull una branca ben gruixuda, llarga i recta perquè hi puguin penjar amb unes sogues un gronxador de fusta. Vull gaudir dels crits, dels riures, dels jocs i de les cançons que canti qui s'hi balancegi. De les converses de qui s'hi pari a parlar. Vull escoltar els seus secrets, els seus pensaments, i quedar-me'ls des del silenci. Vull protegir del sol i de la calor qui s'hi assegui, qui s'endormisqui a la vora del meu tronc.

M'aniré fent gran i se'm trencaran les branques. Algú decidirà que puc ser una bona taula i em farà caure en lluna vella i se m'emportarà cap a casa. Altres decidiran que soc un arbre savi i em protegiran. Potser, a partir d'alguna de les meves ferides encara no cicatritzades, em sortirà un fong a l'escorça propiciat per la humitat i la xafogor. I aleshores la meva putrefacció

començarà a poc a poc, des de dins, d'amagat dels ulls que em miren. I el forat es farà més gros i el mal cada cop més incurable.

Deixaré de fer tantes fulles, ja no seré tan frondosa, em sortiran més i més llavors, la meva capçada es farà més esquifida. Llançaré sàmares que volaran provocant una lenta pluja platejada, sembraran tota la meva ombra i esperaré germinar de nou. I així moriré un dia, per una ventada o per un llampec que ja havien detectat que era hora de fer net. Tant se val com serà, però acabaré partida en dos.

En aquest moment no estaré sola. Apareixeran més i més insectes, seguits de més moixons, que se'ls menjaran a ells i a les seves larves. Amb temps i paciència, seré llenya seca i després em tornaré a estovar. Qui ho sàpiga veure abans, recollirà els meus pedaços, els cremarà al foc i tornaré a ser confort. Per la xemeneia sortiran partícules de mi i volaran, ara sí, pel cel, ben amunt fins als núvols, que en la propera pluja m'esclafaran a terra i em sembraran de nou, amb les gotes, ben endins. Nodriré la terra amb la resta de microorganismes i donaré aliment i força als qui els toca créixer ara. M'escolaré a través de les ramificades hifes que alimenten les arrels, i la meva ànima habitarà una altra vegada un arbre nou: roure, freixera o auro.

No soc pastora, ni il·lustradora, ni activista, ni escriptora, ni dinamitzadora; però alhora sí que tinc una mica de tot això. Soc de muntanya, pallaresa. Filla de lloc petit, on viu poca gent. Filla de casa el Ros.

Soc una rural domesticada. Una de moltes. Una persona nascuda en un entorn rural que sense saber-ho es va anar deslligant dels vincles de l'entorn fruit de les circumstàncies.

Una mica, una pell mestissa a cavall de dos mons que s'anaven transformant. Un territori que es terciaritzava i que fins aleshores s'havia centrat a continuar les labors de la pagesia, que feia possible una economia tradicional d'alt impacte local, però que fora d'aquest àmbit es considerava de poca importància. Mentrestant, una altra part de la gent de muntanya es preparava per oferir els seus serveis a qui venia a recrear-s'hi des de fora. I, entremig, sorgien nous llocs de treball vinculats a les empreses que hi arribaven per explotar els recursos naturals que brollaven d'aquestes muntanyes i que acceleraven amb la seva energia la nova maquinària capitalista, que prenia ja una dimensió global.

De manera gradual van augmentar els cossos del funcionariat, dependents dels governs, que representaven la societat del benestar desplegada, finalment, arreu. I així, amb força ràpida, vam passar de dependre del nostre esforç en tot el cicle de l'abundància a estar subjectes a un salari que venia injectat de fora les nostres muntanyes. Aquest nou ordre millorava en bona part la precarització que s'arrossegava de molts oficis, i ens igualava amb el que s'estava generant a fora: salari fix, vacances i comoditats.

La divisió de noves tasques també va partir el territori en dos estils de vida i en diferents prejudicis que representaven la ruralitat de sempre i la ruralitat domesticada. Aquesta última, que era la gran majoria, mantenia encara els horts i alguns animals per a l'autoconsum, i en reproduïa així una part del coneixement i les pràctiques, tot i que ja no en vivia i per tant ja no podria defensar-la davant dels canvis que venien. I d'aquesta manera, amb convenciment, també es van anar domesticant les nostres ments i urbanitzant les nostres vides, cada vegada ens assemblàvem més entre nosaltres, entre territoris, entre països, com passava arreu. Un conjunt homogeni de comuni-

tats simplement iguals, que empobreix enormement la diversitat cultural, les identitats i les personalitats individuals.

Ens hem emmirallat, i continuem fent-ho, en cultures que s'han imposat com a predominants molt lluny de casa nostra i elles, anys més tard, han començat a mirar les nostres particularitats, perquè són úniques. Nosaltres ens les hem remirat, estranyades, i només hem sabut valorar *aquelles* que ens han remarcat. En la majoria dels casos les hem posat al calaix del folklore, que és el que guarda però no practica, i hem deixat de fer cas de la resta. I ens hem tornat a girar, els hem donat l'esquena, hem continuat mirant cap a fora, inflant-nos i desinflant-nos com un acordió que altres toquen.

Llavors, un dia, conec gent jove que ve a viure «a casa meva» i fa hort, com sempre havia vist fer. Un hort del qual només em preocupava per menjar-me'n les pastanagues. Pregunten i volen aprendre de la gent gran i em fan veure que potser allò sí que estava bé, que tenia sentit, i que aquelles persones tenien moltes coses per compartir. Amb trenta anys decideixo intentar-ho, però ja no tinc el coneixement. Els de fora esperen que el tingui, que en sigui una experta, perquè soc filla d'aquí. I no és així. Miro d'adquirir-lo per mi mateixa, però no és fàcil. Començo a preguntar a les dones grans del poble, que m'aconsellen a la seva manera. Els primers anys són un desastre, i mentre vaig cavant i entenent una mica de què va tot plegat, es desperten preguntes i comencen a arribar respostes que em travessen i em fan entendre per què ha passat tot això.

L'hort va agafant forma, les plantes arrenen millor i creixen més fortes, i per fi en recullo els fruits. Reprenc el camí d'entendre que el que vull fer és apropar-me a l'inici de la meva existència. Desitjaria fer un viatge en el temps, amb l'edat que tinc ara, i acostar-me a l'hort de casa, posar-me a la vora del pare i aprendre d'ell i de la meva padrina, que en aquell mo-

ment em semblava «només» una persona gran. I com que no ho puc fer, m'atanso a la gent que ara tinc a la vora i que saben el que m'interessa. Aleshores m'atreveixo a agafar set ovelles i emportar-me-les al prat de casa i començar un petit ramat per mantenir les terres i alimentar-me'n, amb tot el que suposa. I ho faig acompanyada d'un altre pare, com l'Antonio de casa Safalla, o d'altres padrines, persones en aquest cas més joves que tenen l'ànima heretada dels nostres ancestres i saben aplicar el coneixement d'una manera més intuïtiva, afegint-hi la formació que han guanyat posteriorment. Només si anem fent anem aprenent i tornem molt lentament al saber i a la pràctica nativa, a l'originària, a l'arrel primitiva del que som. Ja no ens cal moure'ns tant perquè ho tenim tot aquí. Ens tornem més sostenibles en la nostra pràctica diària perquè no ens cal viatjar tan lluny ni fer gaires activitats. Tenim una vida més sedentària, més localitzada, més plena en aquest món nostre, tan petit i tan gran.

Vaig haver de marxar lluny per veure a través dels ulls dels altres, i després, a través de la meva vivència, l'excepcionalitat del ruralisme.

El pare es va jubilar quan jo era adolescent i per a ell va ser el moment definitiu per tenir un caprici: un petit escamot d'ovelles. No en tinc clar el nombre, però m'agrada imaginar que de partida també van ser set. Recordo que un dia se li van escapar del tros cap a la carretera. Jo era al balcó de casa i el vaig veure corrent, intentant atrapar-les entremig dels cotxes. Em va cridar perquè el baixés a ajudar i jo em vaig amagar. Ell moria poc temps després i jo em vaig apartar del seu llegat: ovelles, hort, gos i padrina.

Molts anys més tard, i per expiar la culpa de la meua greu desatenció, vaig muntar una escola de pastors. Va ser la meua manera de retornar les ovelles al tros. Vam crear l'escola per garantir un relleu generacional de tantes pastores i pastors que havien existit abans que nosaltres i que llargament es van veure sense successores aquí i arreu per un desprestigi social i per la manca de viabilitat. Vam crear-la també per atendre moltes vocacions ignorades que no responien als cànons als quals se suposava que havia d'aspirar una persona jove. Alhora, vam fer néixer projectes per donar valor a la llana, al patrimoni, a la cultura i als productes locals, amb l'objectiu de subratllar la importància del que és propi. Amb tot això, inconscientment, m'afegia a l'esquena una càrrega brutal de tristors i d'anhel·ls frustrats de comunitats que van quedar al marge d'un sistema econòmic que escombrava les societats tradicionals. I per aquesta raó hi vaig treballar en cos i ànima durant molt de temps.

Al darrere hi havia aquest sentit d'honrar totes aquelles persones que havien viscut i treballat abans en aquestes terres muntanes, en els territoris rurals. Sentia l'impuls de tornar per reparar-ho i afavorir una forta autoestima. Dir-los que el seu coneixement i pràctica tenien valor, que allò que els havien fet creure, que m'havia cregut, era equivocat. Que elles van tenir importància i un lloc rellevant en la seva història i en la d'aquestes muntanyes. Com podia no portar als altars la seva existència? Calia lluitar per mantenir i reforçar un sistema de vida que es perdia ràpidament per transformar-se només en un espai servidor dels entorns urbans.

Malgrat els resultats i l'esforç no aconseguia trobar el camí adequat per fer-ho realitat, no estava prou satisfeta amb les transformacions. La pedra que calia tombar era massa grossa. Era possible que estigués empenyent altres a fer el que en reali-

tat volia fer jo? Estava fomentant la regeneració de les economies tradicionals perquè de fet era la manera de viure que volia que pervisqués. M'adonava que l'objectiu no era només que altres s'acostessin i valoressin aquest món, sinó que jo mateixa practiqués el ruralisme.

Sentia la necessitat de representar en mi tot allò que havia estat desprestigiat. Creia que donant-li forma ho faria valer davant del món. I és així com un dia vaig decidir comprar unes ovelles i que vinguessin a pasturar per sempre als nostres prats.